

Nr 1(70) 2018

ISSN 1429-2939

BEZPIECZNY BANK

BFG BANKOWY
FUNDUSZ
GWARANCYJNY

BEZPIECZNY BANK jest czasopismem wydawanym przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny od 1997 roku, poświęconym zagadnieniom stabilności systemu finansowego, ze szczególnym uwzględnieniem systemu bankowego.

KOMITET REDAKCYJNY

prof. Jan Szambelańczyk – redaktor naczelny
prof. Małgorzata Iwanicz-Drozdowska
prof. Ryszard Kokoszczyński
prof. Monika Marcinkowska
prof. Ewa Miklaszewska
prof. Krzysztof Opolski
dr Ewa Kulińska-Sadłocha
Ewa Teleżyńska – sekretarz redakcji

RADA PROGRAMOWO-NAUKOWA

Piotr Nowak – przewodniczący
prof. Paola Bongini
prof. Santiago Carbo-Valverde
prof. Dariusz Filar
prof. Eugeniusz Gatnar
prof. Andrzej Gospodarowicz
prof. Leszek Pawłowicz
Krzysztof Pietraszkiewicz
Zdzisław Sokal
prof. Rafał Sura

Artykuły publikowane w **BEZPIECZNYM BANKU** są recenzowane.

Za publikację naukową w **BEZPIECZNYM BANKU** Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego przyznał trzynastą punktów. Od nr 2 (67) 2017 czasopismo **BEZPIECZNY BANK** wydawane jest wyłącznie w wersji elektronicznej.

REDAKCJA

Krystyna Kawerska

WYDAWCA

Bankowy Fundusz Gwarancyjny
ul. Ks. Ignacego Jana Skorupki 4
00-546 Warszawa

SEKRETARIAT REDAKCJI

Ewa Teleżyńska, Małgorzata Polak
Telefon: 22 583 08 78, 22 583 05 74
e-mail: ewa.telezynska@bfg.pl; malgorzata.polak@bfg.pl

Informacje dotyczące wymogów formalnych i edytorskich dla autorów publikacji znajdują się na stronie: **www.bfg.pl**

Problemy i poglądy

Monika Marcinkowska*

Dostępność danych sprawozdawczych banków – warunek sprawowania dyscypliny rynkowej i rozwoju badań naukowych nad bankami**

Wstęp

Specyfika i charakter działalności banków wymaga stałego monitorowania – tak wewnętrznego, jak i zewnętrznego. Struktura takiego monitoringu jest złożona zarówno co do podmiotów, celów, zakresu informacji i danych, stosowanych metod, częstotliwości itp. Taki monitoring, a także analizy zewnętrzne – wykorzystujące obligatoryjnie przekazywane dane sprawozdawcze, uzupełnione informacjami pozasprawozdawczymi – prowadzone są systematycznie przez instytucje sieci bezpieczeństwa finansowego, z uwzględnieniem ich normatywnych funkcji. Segment ten można określić mianem monitoringu publicznego, wynikającego z funkcji nadzoru mikro- i makroostrożnościowego. Zagadnienie monitoringu instytucji kredytowych obejmuje także procesy wynikające z dyscypliny rynkowej, tzn. segment monitoringu prywatnego, sprawowanego m.in. przez właścicieli, wierzycieli i klientów, a także konkurentów banków. Osobną kategorią, przynależną z racji celów poznawczych zarówno do segmentu publicznego jak i prywatnego, są badania naukowe dotyczące

* Prof. dr hab. Monika Marcinkowska jest pracownikiem Katedry Bankowości Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego Uniwersytetu Łódzkiego.

** Autorka pragnie złożyć podziękowania prof. Janowi Szambelańczykowi z Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu oraz anonimowym Recenzentom za cenne uwagi i komentarze, które przyczyniły się do poprawy treści artykułu.

szeroko pojętej bankowości i finansów. Ten dualizm związany z publiczno-prywatnym charakterem badań naukowych stanowi swoiste ograniczenie w dostępie do informacji i danych o dostatecznie wysokim stopniu szczegółowości, umożliwiających analizy pozwalające formułować oceny lub wnioski porównywalne, jeżeli nie z analizami poszczególnych banków, to przynajmniej z instytucjami sieci bezpieczeństwa.

Celem artykułu jest ocena dostępności danych finansowych o bankach w kontekście możliwości prowadzenia rzetelnych badań naukowych nad sektorem bankowym oraz sprawowania dyscypliny rynkowej (prywatnego monitoringu banków). Rozwinięciem celu głównego jest charakterystyka komponentów przejrzystości działalności i sytuacji finansowej banków.

1. Dostęp do danych jako podstawa rozwoju badań naukowych nad sektorem bankowym

„Jednym z kluczowych kryteriów oceny stopnia rozwoju dyscypliny nauki jest konsens społeczności naukowej co do wyjaśnień procesów i zjawisk zaliczanych do jej zakresu merytorycznego, w danym okresie historycznym. W odniesieniu do dziedzin i dyscyplin typowych dla praktyki społecznej, jak np. socjologia, ekonomia czy finanse, taki konsens powinien oznaczać także spójność diagnoz formułowanych na podstawie dostępnych informacji oraz systematycznie gromadzonych danych. Sytuacja, w której indywidualne oceny formułowane przez akademików, polityków, praktyków czy publiczność różnią się zarówno pomiędzy sobą, jak i w ramach wyróżnionych grup, uprawdopodobnia, że te różnice wynikają z przesłanek aksjologicznych lub stosowanych metod analitycznych albo – co istotne – posługiwania się nietożsamymi informacjami i danymi. Przy czym istotną kwestią pozostaje dostęp do nich, a w pewnym stopniu pozycja *insidera* lub *outsidera* w stosunku do badanego systemu czy procesu”¹.

Fundamentalnym ograniczeniem większości badań w zakresie finansów jest dostępność i jakość danych. Jest to związane przede wszystkim z tym, że część danych, których wprowadzenie do hipotez i modeli można logicznie uzasadnić, nie jest dostępna (lub istnieje zbyt mało obserwacji, by możliwe były poprawne merytorycznie analizy statystyczne). Często zatem badacze stosują substytuty, które – w ich mniemaniu – mogą zastąpić te zmienne, które powinny być zastosowane w modelu (a często nie są dobrymi zamiennikami, a jedynie surogatami). Niestety, zdarza się, że w ten sposób niepostrzeżenie badania przesuwają się w kierunku analizy problemu innego niż zdefiniowano (tymczasem wnioski formułowane są w odniesieniu do tegoż właśnie!). Jednym z problemów może być także zagadnienie porównywalności danych (przykładem mogą być dane finansowe pochodzące

¹ J. Szambelańczyk, M. Marcinkowska, *Should the paradigms of the banking theory be redefined based on banking practice? (thoughts on the polarity of opinion concerning the Polish banking sector)*, „e-Finanse” 2016, vol. 12, nr 3, s. 1–26.

ze sprawozdań sporządzanych według odmiennych systemów i zasad rachunkowości²). Ten aspekt jest z reguły kompletnie pomijany, tymczasem bywa tak, że porównywane są ze sobą nietożsame kategorie finansowe³.

O ile dość łatwo można pozyskać zagregowane dane o sektorach krajowych w szeregu przekrojów (oferuje je większość banków centralnych i nadzorców, dostępne są także bazy międzynarodowe), o tyle niemal niemożliwe jest pozyskanie potrzebnych danych jednostkowych (tj. na poziomie poszczególnych instytucji). W tym drugim przypadku badania naukowe opierają się albo na danych pozyskanych bezpośrednio od banków, albo na danych zaczerpniętych z baz⁴. Trzecią możliwością jest pozyskanie danych ze zrzeseń lub związków czy stowarzyszeń banków.

Pozyskiwanie danych z poszczególnych instytucji jest żmudnym i pracochłonnym zadaniem, ale przede wszystkim narażonym na brak zgody na dostęp do odpowiednich danych czy informacji. Niewielkim pocieszeniem jest możliwość nabycia pewnych danych od komercyjnych dostawców informacji (choć i w tym przypadku nie ma gwarancji dostępności do informacji w potrzebnych przekrojach czy choćby aktualnych danych).

Bazy danych finansowych o bankach obarczone są wadami. Żadna z komercyjnych baz danych nie zawiera kompletnych informacji. Jedne nie obejmują danych sprawozdawczych wszystkich banków w danym sektorze⁵, inne nie zawierają wyczerpujących danych sprawozdawczych (w wielu przypadkach brakuje niektórych pozycji sprawozdań, co powoduje, że w analizach konieczne jest wykluczenie niekiedy sporej części podmiotów ze zbioru, bądź zastąpienie potrzebnych zmiennych innymi – niekiedy mniej adekwatnymi z punktu widzenia badanych zjawisk, ale zapewniającymi większą liczebność próby, co rzutuje na jakość modelowania lub istotność ustaleń). Nadto zdarza się, że dane w bazach zawierają błędy (np. suma poszczególnych pozycji aktywów lub pasywów nie jest zgodna z sumą bilansową lub odpowiednie pozycje przychodów i kosztów nie dają w rezultacie wyniku netto)⁶.

² Jako przykład mogą posłużyć należności nieregularne/nieobsługiwane i związane z nimi rezerwy celowe/odpisy aktualizujące wartość należności – kompletnie różnią się podejścia np. regulacji polskich, Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (przed rokiem 2018: MSR 39, od roku 2018: MSSF 9) czy US GAAP.

³ Łatwo to zweryfikować spoglądając na sprawozdanie finansowe sporządzone w roku, w którym zmieniono zasadę rachunkowości (bowiem wówczas podmiot jest zobowiązany do prezentacji konsekwencji tej zmiany, tzn. dostępne są dane finansowe sporządzone według obydwu zasad) lub na sprawozdanie finansowej jednostki, która jest zobowiązana do sporządzania sprawozdań według różnych przepisów (np. z powodu notowania jej papierów wartościowych na giełdach w krajach, w których obowiązują odmiennie systemy rachunkowości).

⁴ Najpopularniejszymi są: BankScope/Orbis, SNL Financial, Datastream/Bloomberg.

⁵ Uznane bazy danych oferują dostęp do sprawozdań banków reprezentujących znaczącą część sektora bankowego danego kraju (np. nawet 90% aktywów), jednak okazuje się, że brakująca część może prowadzić do wypaczenia wyników i formułowania błędnych wniosków; patrz np. A. Cunningham, *Assessing the stability of emerging market economies' banking systems*, [w:] *Bank of England Financial Stability Review*, December 2001, s. 187–192, www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/financial-stability-report/2001/december-2001.

⁶ S.D. Tente, *Bank efficiency estimation. Methodology and the problem of adequation*, Westfälische Wilhelms-Universität Münster, November 2010, <https://d-nb.info/1017849137/34>.

Badania oparte na dostępnych danych sektorowych mają poważne ograniczenia poznawcze. Natomiast dedykowane badania na wybranej grupie podmiotów sektora⁷, w naturalny sposób są obciążone ryzykiem reprezentatywności wynikającym z selekcji (*selectivity bias*)⁸. Kolejnym ograniczeniem są problemy z liczebnością próby przy tzw. oczyszczaniu danych, prowadzące zwykle do eliminacji badanych podmiotów.

Ze względu na uregulowania prawne (w tym obowiązki sprawozdawcze banków oraz uprawnienia inspekcyjne), dostęp do danych i ich systemowe przetwarzanie, najlepsze jakościowo (prawdopodobnie obciążone najmniejszymi błędami) są analizy prowadzone w instytucjach sieci bezpieczeństwa finansowego (zwłaszcza bankach centralnych, instytucjach nadzoru bankowego oraz instytucjach będących organami *resolution*)⁹.

Restrykcje prawne powodują, że bardzo niewiele instytucji sieci bezpieczeństwa finansowego decyduje się na udostępnienie danych jednostkowych o bankach, nawet w układzie zanonimizowanym. Chlubnym wyjątkiem są Federal Reserve System¹⁰ oraz Federal Financial Institutions Examination Council¹¹. Pewne dane jednostkowe są udostępniane (ze znacznymi ograniczeniami) np. przez Europejski Bank Centralny, Europejski Urząd Nadzoru Bankowego, Bank of England¹² oraz Deutsche Bundesbank¹³. Niektórym badaczom udaje się pozyskać dane jednostkowe bezpośrednio od związków, stowarzyszeń lub zrzeszeń banków¹⁴. Wszystko to ma po-

⁷ Uwagę na to zwraca wielu autorów, np.: K. Jackowicz, O. Kowalewski, Ł. Kozłowski, *Indeksy dyscypliny rynkowej. Propozycja nowego podejścia do pomiaru siły dyscypliny rynkowej w bankowości*, „Bezpieczny Bank” 2014, nr 3 (56), s. 7–49.

⁸ K. Bhattacharya, *How good is the BankScope database? A cross-validation exercise with correction factors for market concentration measures*, BIS Working Papers No. 133, September 2003, www.bis.org/publ/work133.htm; O. De Bandt, E.P. Davis, *A cross-country comparison of market structures in European banking*, European Central Bank Working Paper No. 7, September 1999, www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp007.pdf?14e04cc5febe813648551a4836f7ead1; S. Corvoisier, R. Gropp, *Bank concentration and retail interest rates*, European Central Bank Working Paper No. 72, July 2001, www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp72.pdf?9a66c6493abd792fe1ac0f0b233b1ac3

⁹ Przykłady można zaobserwować np. na warsztatach naukowych organizowanych corocznie przez Europejski Urząd Nadzoru Bankowego: <http://www.eba.europa.eu/about-us/eba-research-workshops>

¹⁰ <https://www.federalreserve.gov/datadownload/>

¹¹ <https://cdr.ffiec.gov/public/>

¹² Patrz: S.J.A. de Ramon, W.B. Francis, K. Milonas, *An overview of the UK banking sector since Basel Accord: insights from a new regulatory database*, Bank of England Staff Working Paper No. 652, March 2017, <https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/working-paper/2017/an-overview-of-the-uk-banking-sector-since-the-basel-accord-insights-from-a-new-regulatory-database.pdf>

¹³ Patrz: M. Koetter, T. Poghosyan, *The identification of technology regimes in banking: Implications for the market power-fragility nexus*, „Journal of Banking & Finance” 2009, vol. 33, Issue 8, s. 1413–1422.

¹⁴ W przypadku polskiego sektora można wskazać przykładowe badania realizowane na danych pochodzących z jednego zrzeszenia banków spółdzielczych: K. Jackowicz, Ł. Kozłowski, *Which came first, the chicken or the egg? Banks and firms on local banking markets*, „Czech Journal of Economics and Finance” 2016, vol. 66, issue 3, s. 182–206; Ł. Kozłowski, *Cooperative banks, the internet and market discipline*, „Journal of Co-operative Organization and Management” 2016, vol. 4, issue 2, s. 76–84; I. Hasan, K. Jackowicz, O. Kowalewski, Ł. Kozłowski, *Do local banking market structures matter for*

ważne konsekwencje dla prowadzenia zaawansowanych badań nad bankami oraz możliwości wykorzystywania zaawansowanych metod ilościowych. Jednocześnie utrudnia, a nawet uniemożliwia rozwój badań porównawczych, co mogłoby być domeną nauki w odróżnieniu od podmiotów tworzących sieć bezpieczeństwa finansowego czy samych banków.

2. Dyscyplina rynkowa – prywatny monitoring sytuacji banków

Aby zniechęcić banki do podejmowania nadmiernego ryzyka, instytucje sieci bezpieczeństwa korzystają z dwóch typów oddziaływania: regulacji¹⁵ i dyscypliny rynkowej¹⁶. Dyscyplina rynkowa jest instrumentem komplementarnym wobec nadzoru instytucjonalnego. Dyscyplina rynkowa oznacza głównie, że podmiot posiada interesariuszy z sektora prywatnego, którzy mogą ponieść straty finansowe na skutek jego działalności, i którzy mogą „dyscyplinować” ów podmiot, czyli różnorodnie wpływać na jego postępowanie¹⁷. Celem dyscypliny rynkowej jest zniechęcenie banków do podejmowania nadmiernego ryzyka, ochrona przed manipulacjami oraz niedoszacowaniem ryzyka¹⁸.

Najpełniejsza i najbardziej rozpowszechniona definicja dyscypliny rynkowej obejmuje¹⁹:

- rynkowe monitorowanie – oznaczające możliwości uczestników rynku do właściwej oceny kondycji banku i generowania na tej podstawie sygnałów (np. zmian ceny instrumentów bankowych), na które hipotetycznie zareaguje kierownictwo banku;
- rynkowe oddziaływanie (wpływ) – będące procesem, w ramach którego sygnały generowane przez uczestników rynku wywołują reakcję banku, czyli kształtują decyzje kierownictwa w taki sposób, aby były one zgodne z oczekiwaniami (interesami) podmiotów dyscyplinujących.

SME financing and performance? New evidence from an emerging economy, „Journal of Banking & Finance” June 2017, Vol. 79, s. 142–158; O. Kowalski, R. Balina, J. Różyński, *Czynniki warunkujące zysk netto banków spółdzielczych*, „Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej” 2013, nr 103, s. 153–160; S. Juszczak, R. Balina, O. Kowalski, *Determinanty efektywności banków spółdzielczych w Polsce w latach 2005–2012*, „Zeszyty Naukowe / Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie” 2014, nr 10 (934), s. 35–50.

¹⁵ Oraz nadzoru nad ich przestrzeganiem.

¹⁶ A. Demirgüç-Kunt, H. Huizinga, *Market Discipline and Financial Safety Net Design*, World Bank Policy Research Working Paper 2183, September 1999.

¹⁷ FRS Study Group on Disclosure, *Improving Public Disclosure in Banking*, Staff Study 173, Federal Reserve System, March 2000.

¹⁸ H. Benink, C. Wihlborg, *The New Basel Capital Accord: Making it Effective with Stronger Market Discipline*, „European Financial Management” 2002, Vol. 8, Issue 1, s. 103–115.

¹⁹ R.R. Bliss, M.J. Flannery, *Market Discipline in the Governance of U.S. Bank Holding Companies: Monitoring versus Influencing*, [w:] F.S. Mishkin (red.), *Prudential Supervision: What Works and What Doesn't*, University of Chicago Press, Chicago 2001, p. 107–146.

Zapewnienie skutecznej dyscypliny rynkowej wymaga spełnienia czterech warunków wstępnych – uczestnicy rynków muszą²⁰:

- 1) mieć odpowiednie informacje, aby dokonać adekwatnej oceny kondycji banku (konieczne jest ujawnianie przez banki informacji posiadających wymagane cechy jakościowe),
- 2) mieć poprawnie zinterpretować informacje (niezbędna jest umiejętność właściwej oceny ryzyka i wycen dokonanych w sprawozdaniach) i racjonalnie na nie reagować,
- 3) mieć motywację do przeprowadzenia analiz (ważne jest, aby interesariusze banków chcieli samodzielnie sprawować monitoring, zamiast zdawać się na zachowania innych uczestników rynku),
- 4) mieć odpowiednie instrumentarium, aby wywierać wpływ (dyscyplina jest w szczególności sprawowana poprzez ograniczenie bankowi zakresu finansowania – lub szerzej: zmniejszenie wolumenu transakcji albo wzrost ceny użyczanego kapitału).

Dyscyplina rynkowa realizowana jest przez tych uczestników rynku, którzy mogą ponieść straty, a zatem są zainteresowani ograniczaniem ryzyka ponoszonego przez bank (a wskutek wzajemnych relacji – ryzyka własnego). Jest ona zatem sprawowana przede wszystkim przez kapitałodawców²¹, choć – w mniejszym zakresie – może być realizowana także przez kapitałobiorców²². Negatywna ocena banku może skutkować zwiększeniem kosztu kapitału oraz ograniczeniem (lub nawet odmową) finansowania²³.

Istnieje wiele studiów empirycznych poświęconych analizie dyscypliny rynkowej²⁴. Część z nich dowodzi jej skuteczności, inne obnażają jej mankamenty. Na ich podstawie można sformułować warunki funkcjonowania efektywnego monitoringu prywatnego działalności banków. Jednym z absolutnie podstawowych (poza wymienionymi wcześniej warunkami wstępnymi) jest przestrzeganie standardów rachunkowości i nadzoru nad wiarygodnością sporządzanych sprawozdań. Istotne znaczenie ma: poziom rozwoju sektora bankowego oraz rynku finansowego (w tym jego efektywność informacyjna), emitowanie przez banki notowanych na giełdzie podporządkowanych papierów wartościowych, występowanie reakcji banków na sygnały rynkowe, skala zasięgu sieci bezpieczeństwa i brak założenia o istnieniu mechanizmów ochronnych ze strony państwa.

²⁰ A. Crockett, *Market discipline and financial stability*, Banks and systemic risk conference, Bank of England, London, 23–25 May 2001, <https://www.bis.org/speeches/sp010523.htm>

²¹ Posiadaczy jego kapitałowych i dłużnych papierów wartościowych, pożyczkodawców – w szczególności niezabezpieczonych i podporządkowanych, a także deponentów, zwłaszcza tych, których wkłady nie są objęte systemem gwarantowania depozytów.

²² Szerzej: K. Jackowicz, *Dyscyplina rynkowa w bankowości. Rodzaje i możliwości zastosowania*, Wydawnictwo WSPiZ im. L. Koźmińskiego, Warszawa 2004.

²³ Mowa tu o bezpośredniej dyscyplinie rynkowej. Można wszelako wskazać także tzw. dyscyplinę rynkową pośrednią, realizowaną przez instytucje nadzorcze na podstawie obserwacji sygnałów rynkowych. K. Jackowicz, *Dyscyplina rynkowa w bankowości...*, op. cit.

²⁴ Ich szeroki przegląd przedstawia Ł. Kozłowski, *Banki spółdzielcze a deponenci. Empiryczna analiza oddziaływań dyscyplinujących*, Poltext, Warszawa 2016.

Doceniając rolę prywatnego monitoringu w kształtowaniu działalności banków, regulacje i rekomendacje nadzorcze nakładają na banki wymogi informacyjne (aby zapewnić pierwszy czynnik warunkujący możliwość zadziałania dyscypliny rynkowej). Zostały one szczególnie uwypuklone w bazylejskich konkordatach kapitałowych: wymogi ujawniania informacji (głównie z zakresu ryzyka i sposobu zarządzania nim oraz adekwatności kapitałowej banków) stanowią trzeci filar Bazylei II²⁵. Jak jednak słusznie podkreśla K. Jackowicz²⁶, zatytułowanie trzeciego filaru Nowej Umowy Kapitałowej „dyscypliną rynkową” jest nieprecyzyjne. Formułuje on bowiem wymogi informacyjne wobec banków, natomiast nie wpływa na proces dyscypliny.

Prowadzi to do konstatacji, że aby wzmocnić dyscyplinę rynkową regulatorzy i nadzorcy bankowi powinni z jednej strony ustanawiać wymogi informacyjne oraz egzekwować ich realizację, ale z drugiej – motywować uczestników rynków do sprawowania prywatnego monitoringu. Odnosząc się do warunków wstępnych działania dyscypliny rynkowej, można wskazać, że najprostszym mechanizmem motywacji jest stworzenie sytuacji, w której interesariusze bankowi mogliby ponieść stratę wskutek upadłości banku (lub choćby istotnego pogorszenia jego kondycji finansowej). Oznaczałoby to eliminację gwarancji i ubezpieczeń, którymi objęte są środki lokowane lub inwestowane w instrumenty bankowe (od depozytów, po papiery wartościowe i instrumenty pochodne), jak również wszelkich mechanizmów ochronnych ze strony państwa. Osłabienie (a tym bardziej całkowita rezygnacja) zakresu działań ochronnych sieci bezpieczeństwa finansowego (brak gwarancji depozytów, brak wsparcia płynnościowego i pożyczkodawcy ostatniej instancji) w imię wsparcia prywatnego monitoringu byłoby decyzją wysoce kontrowersyjną. Jakkolwiek istnienie silnej sieci bezpieczeństwa istotnie ogranicza skuteczność dyscypliny rynkowej (osłabia motywację prywatnych interesariuszy do monitorowania banków) oraz rodzi pokusę nadużyć (może motywować – zarówno banki, jak i ich interesariuszy – do podejmowania wyższego ryzyka), to jednak stabilizuje ona rynek bankowy i zwiększa zaufanie doń. Natomiast warto podkreślić, że w ostatnich latach są wdrażane normy, które mają uniemożliwiać lub choćby ograniczać ratowanie banków ze środków publicznych (*bail-out*). Dyrektywa BRR, wprowadzająca mechanizmy przymusowej restrukturyzacji (*resolution*), nakłada na banki m.in. wymóg w zakresie funduszy własnych i zobowiązań kwalifikowanych²⁷, które – w przypadku konieczności przeprowadzenia przymusowej restrukturyzacji banku – służyłyby pokryciu strat lub dokapitalizowania banku²⁸. W pewnym wymiarze wciela to w życie zgłaszany od dawna postulat, żeby banki były zobowiązane do emitowania długu podporządkowanego, będącego szczególnie wrażliwym instru-

²⁵ Wraz z reformą tych standardów, w Bazylei III konsekwentnie wzmocniano także i ten filar.

²⁶ K. Jackowicz, *Trzeci filar Nowej Umowy Kapitałowej – prezentacja i ocena*, „Bezpieczny Bank” 2005, nr 3 (28), s. 109–123.

²⁷ MREL – *minimum requirement for own funds and eligible liabilities*.

²⁸ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/59/UE z dnia 15 maja 2014 r. ustanawiająca ramy na potrzeby prowadzenia działań naprawczych oraz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji w odniesieniu do instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, Dz. Urz. UE, L 173/190.

mentem ułatwiającym dyscyplinowanie banków²⁹. Rozszerza to istotnie grupę uczestników rynku, którzy potencjalnie powinni być zainteresowani monitorowaniem kondycji finansowej banku.

W takim kontekście tym bardziej należy zaznaczyć drugi istotny aspekt motywowania interesariuszy bankowych do sprawowania dyscypliny rynkowej, a mianowicie kwestię świadomości i edukacji finansowej. Ten aspekt dyscypliny rynkowej rzadko jest podnoszony³⁰, a wydaje się co najmniej równie ważny. Jak bowiem wspomniano, prywatny monitoring może zadziałać tylko wówczas, jeśli uczestnicy rynków nie tylko mają możliwość zapoznania się z informacjami finansowymi o banku, ale też potrafią odpowiednio je zinterpretować (właściwie ocenić bank na ich podstawie). Zważywszy na fakt, że dyscyplina rynkowa jest (lub może być) sprawowana nie tylko przez profesjonalnych inwestorów giełdowych, ale także inwestorów indywidualnych oraz klientów banków, ważne jest, by podmioty te miały co najmniej podstawową wiedzę i świadomość ekonomiczną. Rolą m.in. regulatorów i nadzorców rynku jest zatem edukowanie interesariuszy bankowych oraz skłanianie ich do badania rynku, aby nie podejmowali niewłaściwych lub nadmiernie ryzykownych decyzji.

3. Komponenty przejrzystości banków. Wymogi informacyjne

Banki uznawane są za podmioty mało przejrzyste (*opaque*)³¹. Wynika to z charakteru ich działalności i trudności odpowiedniego uwzględnienia wszystkich istotnych aspektów w sprawozdawczości. Szczególnie dotyczy to problemu oszacowania ryzyka, jakie wiąże się z bankowymi aktywami, a w jeszcze większym stopniu – zobowiązaniami pozabilansowymi. Po pierwsze jest to związane z udzielanymi przez bank kredytami i asymetrią informacji (nieznajomości warunków dotyczących poszczególnych umów oraz skali koncentracji akcji kredytowej) i wynikającą stąd niemożnością oceny ryzyka, a tym samym – adekwatności wycen portfela kredytowego. Drugi istotny aspekt dotyczy działalności handlowej banków i trudnego do monitorowania ryzyka związanego z instrumentami w księdze handlowej (w szczególności dotyczy skomplikowanych produktów inżynierii finansowej). Trzeba też

²⁹ Zobowiązania kwalifikowane obejmują depozyty nie objęte gwarancjami, dług główny uprzywilejowany i nieuprzywilejowany oraz zobowiązania podporządkowane.

³⁰ Jednym z rzadkich przykładów jest przemówienie: T. Fiennes. *Regulation and the importance of market discipline*, 4.02.2016, <https://www.rbnz.govt.nz/research-and-publications/speeches/2016/speech2016-02-04-2>

³¹ Patrz np.: D.P. Morgan, *Rating banks: Risk and uncertainty in an opaque industry*, „American Economic Review” 2002, Vol. 92, Issue 4, s. 874–888; M.J. Flannery, S.H. Kwan, M. Nimalendran, *The 2007–2009 financial crisis and bank opacity*, „Journal of Financial Intermediation” 2013, Vol. 22, Issue 1, s. 55–84; G. Petrella, A. Resti, *Supervisors as information producers: Do stress tests reduce bank opacity?*, „Journal of Banking & Finance” 2013, Vol. 37, Issue 12, s. 5406–5420; S. Fosu, C.G. Ntim, W. Coffie, V. Murinde, *Bank opacity and risk-taking: Evidence from analysts’ forecasts*, „Journal of Financial Stability” 2017, Vol. 33, s. 81–95; F. Spargoli, Ch. Upper, *Are banks opaque? Evidence from insider trading*, BIS Working Papers No. 697, February 2018.

mieć na względzie, że regulacje rachunkowości (np. dotyczące rezerw na straty kredytowe) pozostawiają dużą dowolność, przez co w praktyce z zewnątrz trudno zweryfikować poprawność wycen. Do tego, niestety, należy liczyć się z tym, że banki niekiedy starają się ukryć faktyczny poziom ryzyka³² stosując techniki rachunkowości kreatywnej lub nawet fałszują sprawozdania. Jedną z przesłanek problemów z należytą wyceną ryzyka, a w konsekwencji – ze skutecznością dyscypliny rynkowej, jest brak przejrzystości co do faktycznego poziomu ekspozycji i praktyk zarządzania ryzykiem³³.

Zarówno regulatorzy, jak i organizacje środowiskowe (głównie z obszaru rachunkowości), starają się skłonić banki do dbałości o przejrzystość. Wyrazem tego są m.in. ustanawiane zasady, standardy, dobre praktyki, a także dokonywane przez nadzór przeglądy i oceny publikowanych przez banki raportów finansowych (z raportowaną publicznie uogólnioną analizą błędów i uchybień) oraz organizowane konkursy na najlepsze raporty lub w szerszym wymiarze – relacje inwestorskie. Szczególnie cenną inicjatywą jest wspieranie transparentności przez giełdy papierów wartościowych, np. poprzez ustanawianie standardów i ułatwianie upubliczniania raportów (w tym – w różnych formatach, zwłaszcza interaktywnych), tworzenie hurtowni danych³⁴. Transparentność jest także jednym z elementów władztwa korporacyjnego³⁵. Ujawnienia mogą być oczywiście mniej szczegółowe dla banków, które nie są notowane na giełdzie (zwłaszcza tych, które mają tylko jednego właściciela, także niebędącego podmiotem giełdowym), ale z racji tego, iż banki te mogą generować ryzyko dla systemu, ważne jest, by także one ujawniały odpowiednie informacje umożliwiając w ten sposób udziałowcom, klientom i innym interesariuszom monitorowanie ich działalności, a ponadto być przyczynkiem dla rozliczenia kierownictwa³⁶.

³² Edward Altman stwierdził nawet dosadnie, że: „Banki i finansiści to eksperci w ukrywaniu ryzyka. Ukrywają je przed inwestorami i przed regulatorami, nie ma więc wiarygodnych danych, na których model szacowania upadłości mógłby bazować”. S. Stodolak, *Można przewidzieć bankructwo firmy i państwa, ale nie banku*, „Obserwator Finansowy”, 11.11.2015, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/bankowosc/mozna-przewidziec-bankructwo-firmy-i-panstwa-ale-nie-banku/?k=debata>

³³ C. Stephanou, *Rethinking Market Discipline in Banking. Lessons from the Financial Crisis*, The World Bank Policy Research Working Paper 5227, March 2010. Pomimo że regulacje wymagają od banków ujawniania informacji na temat ryzyka, wciąż nie ma optymalnego modelu raportowania umożliwiającego pełną ocenę tego obszaru. Nowoczesne technologie umożliwiają już stosowanie dynamicznych modeli raportowania; warto rozważyć ich zastosowanie także w obszarze raportowania ryzyka.

³⁴ Porównaj: SEC, *Toward Greater Transparency: Modernizing the Securities and Exchange Commission's Disclosure System*, 21st Century Disclosure Initiative: Staff Report, January 2009, <https://www.sec.gov/spotlight/disclosureinitiative/report.pdf>

³⁵ Szerzej: M. Marcinkowska, *Corporate governance w bankach – teoria i praktyka*, Wyd. UŁ, Łódź 2014. Wprowadzone przez KNF *Zasady ładu korporacyjnego dla instytucji nadzorowanych* (Dz. Urz. KNF 2014, poz. 17) wymagają, by banki prowadziły przejrzystą politykę informacyjną, uwzględniającą potrzeby jej udziałowców i klientów i cechującą się łatwością dostępu do informacji. Także *Dobre Praktyki Spółek Notowanych na GPW* zawierają rekomendacje i zasady odnoszące się do polityki informacyjnej.

³⁶ Basel Committee in Banking Supervision, *Guidelines. Corporate governance principles for banks*, BIS, July 2015, s. 36.

Jak już wspomniano, uwzględnienie wszystkich – także mniejszych – banków w analizach dotyczących sektora jest istotne, gdyż wnioski wyciągane na podstawie tylko wybranej grupy podmiotów mogą być błędne.

Poziom przejrzystości banku jest konsekwencją z jednej strony wymogów prawnych, a z drugiej – polityki banku w zakresie ich realizacji. Podmioty zainteresowane analizami sytuacji banków (dla celów inwestycyjnych lub naukowych) mogą korzystać m.in.: z raportów publikowanych przez banki (wymaganych prawnie lub dobrowolnych ujawnień), innych informacji pozyskanych od banków i nadzorców (oficjalnych prezentacji i innych dokumentów) lub z „białego wywiadu” (z prasy, Internetu, publikacji naukowych, kontaktów osobistych), a także od pracowników tych instytucji, jak również od podmiotów wspierających funkcjonowanie rynków finansowych (audytorów, agencji ratingowych, analityków rynkowych, mediów itp.). Źródła te – wraz z kanałami upubliczniania takich danych i informacji – stanowią o poziomie przejrzystości (transparentności) banków³⁷.

Dla wielu interesariuszy podstawowym źródłem wiedzy o wynikach działalności banków są ich **sprawozdania finansowe**. Trzeba przy tym podkreślić, że – z uwagi na wspomnianą specyfikę banków – dla ich właściwej oceny niezbędne jest posiadanie pełnego sprawozdania, a zatem nie tylko jego podstawowych elementów (bilansu, rachunku zysków i strat), ale także informacji dodatkowej (obejmującej wprowadzenie do sprawozdania finansowego oraz dodatkowe informacje i objaśnienia)³⁸. Cennym źródłem informacji (zwłaszcza dla interesariuszy o mniejszej wiedzy finansowej) jest sprawozdanie z działalności banku. Zgodnie z przepisami sprawozdanie finansowe (oraz sprawozdanie z jego badania) i sprawozdanie z działalności banku winny być dostępne publicznie. Dodatkowo banki zobowiązane są do przekazywania do NBP wielu szczegółowych danych służących analizom statystycznym i ostrożnościowym (dane te nie są udostępniane zewnętrznie)³⁹.

³⁷ Szerzej: R.M. Bushman, J.D. Piotroski, A.J. Smith, *What Determines Corporate Transparency?*, „Journal of Accounting Research” 2004, vol. 42, No. 2, s. 207–252; C. Stephanou, *Rethinking Market Discipline...*, *op. cit.*; M. Marcinkowska, *Rachunkowość a stabilność finansowa*, „Bank i Kredyt” 2012, vol. 43, nr 4, dodatek.

³⁸ Z uwagi na specyfikę działalności banków, do oceny wielu aspektów kondycji finansowej tych podmiotów niezbędne są dane z informacji dodatkowej (w tym szczególnie istotne są noty dotyczące wyceny instrumentów finansowych, a także zarządzania ryzykiem). Szerzej patrz np.: M. Iwanicz-Drozdowska, *Metody oceny działalności banku*, Poltext, Warszawa 1999; A. Kopiński, *Analiza finansowa banku*, PWE, Warszawa 2008; M. Marcinkowska, *Ocena działalności instytucji finansowych*, Difin, Warszawa 2007.

³⁹ W zakresie informacji przekazywanych przez banki do NBP jako najważniejsze należy wskazać: (a) sprawozdawczość ostrożnościową, zawierającą w szczególności dane: w zakresie informacji finansowych (FINREP), dotyczące funduszy własnych oraz wymogów w zakresie funduszy własnych (COREP) oraz związanych z innymi normami ostrożnościowymi (w tym dotyczącymi płynności, wskaźnika dźwigni finansowej, znaczących zaangażowań, dużych ekspozycji, obciążenia aktywów itd.), (b) sprawozdawczość na potrzeby bilansu płatniczego, (c) pozostałe informacje, w tym związane ze statystyką obrotu gotówkowego oraz informacje do Bankowego Funduszu Gwarancyjnego. Patrz: www.nbp.pl/home.aspx?f=/statystyka/sprawozdawczosc/form/formularze.html

Od marca 2018 r. – dzięki wdrożeniu wymogów Unii Europejskiej⁴⁰ – sprawozdania finansowe składane są do KRS w wersji elektronicznej, a Centralna Informacja będzie je nieodpłatnie udostępniać wszystkim zainteresowanym⁴¹. Wdrożenie unijnych regulacji przywraca zatem interesariuszom możliwość łatwego, nieodpłatnego zapoznania się ze sprawozdaniami finansowymi⁴².

W pewnym zakresie ograniczenia związane z dostępnością sprawozdań mogą być zmniejszone dzięki zapisom Prawa bankowego⁴³. Ich przesłanką jest w szczególności ochrona klientów banków. Zgodnie z zapisami art. 111 Pb bank obowiązany jest ogłaszać w miejscu wykonywania czynności, w sposób ogólnie dostępny **bilans ze sprawozdaniem z badania** za ostatni okres podlegający badaniu. Warto zauważyć niespójność regulacji: w cytowanym przepisie ustawodawca wymaga ujawniania wyłącznie bilansu, będącego jednym z pięciu elementów składających się na sprawozdanie finansowe (kolejne przepisy wymagają także informowania o sytuacji ekonomiczno-finansowej banku). Należy zaznaczyć, że bilans nie jest wystarczającą podstawą do dokonania oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej podmiotu gospodarczego, w szczególności banku. A zatem spełnienie tego wymogu przez bank nie daje jego interesariuszom możliwości dokonania jego pogłębionej oceny, a tym samym nie wzmacnia dyscypliny rynkowej⁴⁴.

⁴⁰ Patrz: Rozporządzenie Wykonawcze Komisji (UE) 2015/884 z dn. 8.06.2015 r. ustanawiające specyfikacje techniczne i procedury niezbędne dla systemu integracji rejestrów, OJ L 144, p. 1–9. Regulacje te mają na celu „zapewnienie ochrony interesów zarówno wspólników, jak i osób trzecich” (oraz umożliwić integrację rejestrów państw członkowskich). Pozwolą one zatem przywrócić dostęp do informacji ograniczony w Polsce ustawą deregulacyjną.

⁴¹ Zgodnie z nowelizacją ustawy o KRS sprawozdania finansowe (i inne dokumenty wymagane ustawą o rachunkowości) składane są w KRS w wersji elektronicznej, dla każdego podmiotu prowadzi się repozytorium dokumentów finansowych. Ustawa daje każdemu prawo do nieodpłatnego przeglądania tego repozytorium. Ustawa z dn. 20.08.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym, t.j.: Dz.U. 2017, poz. 700 ze zm., art. 9a.

⁴² Do końca 2012 roku banki w formie spółek akcyjnych miały obowiązek publikacji sprawozdań w „Monitorze Polskim B”. Został on zniesiony tzw. drugą ustawą deregulacyjną („deregulacją Gowina” – Ustawa z dn. 16.09.2011 r. o redukcji niektórych obowiązków obywateli i przedsiębiorców, Dz.U. nr 232, poz. 1378; obowiązek publikacji sprawozdań finansowych banków spółdzielczych w „Monitorze Spółdzielczym B” zniesiono w 2015 roku). Zlikwidowano konieczność zgłaszania sprawozdań do publikacji w powszechnie dostępnych rejestrach, zdając się jedynie na dobrą wolę banków w prezentowaniu sprawozdań na ich stronach internetowych, a w przypadku braku tejsze – skazując zainteresowanych użytkowników sprawozdań na ponoszenie znacznych kosztów ich pozyskania. Zmniejszono zatem nieznacznie obciążenia administracyjne ponoszone przez banki, istotnie ograniczając przy tym szerokiemu gremium interesariuszy banków (inwestorom, klientom, wierzycielom itd.) dostęp do ich sprawozdań lub zmuszono ich do poniesienia kosztów dostępu do tych sprawozdań. Warto podkreślić, że opiniując projekt ustawy deregulacyjnej, kilka instytucji zgłaszało zastrzeżenia: w szczególności KNF wnioskowała o to, by zniesienie obowiązku publikacji sprawozdania finansowego nie dotyczyło jednostek zainteresowania publicznego.

⁴³ Ustawa z dn. 29.08.1997 r. prawo bankowe, t.j.: Dz.U. 2017, poz. 1876.

⁴⁴ Kolejny artykuł Prawa bankowego (111a) formułuje dodatkowe wymogi informacyjne, wskazując kolejne ujawnienia, które winny znaleźć się w sprawozdaniu z działalności. Uwzględniają one m.in.: informację o stopie zwrotu z aktywów (obliczonej jako iloraz zysku netto i sumy bilansowej), dane o obrocie w danym roku wykazywanym w sprawozdaniu finansowym (jednakże bez zdefiniowania nieistniejącego w ustawie o rachunkowości pojęcia: „obrót”), kwotę zysku lub straty przed opodatkowaniem.

Brak ten częściowo kompensuje ustawa o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, która nakazuje bankom (objętym systemem gwarantowania depozytów) informowania osób korzystających oraz zainteresowanych korzystaniem z ich usług m.in. o swojej **sytuacji ekonomiczno-finansowej**⁴⁵. Jest to dość ogólnikowy zapis, który może zostać dowolnie zinterpretowany (w tym jego realizacja może nastąpić poprzez publikację wybranych wielkości ze sprawozdania finansowego lub jedynie wybranych wskaźników obliczonych na jego podstawie). Ustawa nie stawia jednoznacznego wymogu odnoszącego się do miejsca i formy prezentowania tych informacji, ale można interpretować, że jeśli bank ma stronę internetową, na której podaje informacje o świadczonych usługach, to również tam powinny znaleźć się informacje o przynależności do systemu gwarantowania depozytów oraz o sytuacji ekonomiczno-finansowej.

Odrębny wymóg informacyjny wiąże się z ryzykiem i **adekwatnością kapitałową banku**. Wspomagając funkcjonowanie dyscypliny rynkowej, nadzorcy bankowi – oprócz ustalenia norm kapitałowych – nakładają na banki obowiązek udostępniania informacji na temat ich wypełnienia (III filar Nowej Umowy Kapitałowej). Szczegółowe wytyczne odnośnie do zasad i sposobu ujawniania przez banki tych informacji oraz zakresu informacji podlegających ogłaszaniu określa obecnie Rozporządzenie CRR⁴⁶, które pozostawia kwestię sposobu dostępu do raportu w gestii polityki informacyjnej banku.

W czasach tak dużej złożoności i skali ponoszonego przez banki ryzyka, a jednocześnie tak silnej presji regulacyjnej i nadzorczej na wzmocnienie pozycji kapitałowej i płynnościowej banków, informacje, o których mowa w Rozporządzeniu CRR, są szczególnie cenne dla wszystkich interesariuszy bankowych. Raport ten – z racji rodzaju i zakresu informacji, jakie winny być w nim ujawnione – stanowi podstawowy dokument umożliwiający dokonanie oceny kondycji ekonomiczno-finansowej banku, głównie w kontekście podejmowanego ryzyka.

waniem i podatku dochodowego. Ponadto bank jest obowiązany ogłaszać opis systemu zarządzania, w tym systemu zarządzania ryzykiem i systemu kontroli wewnętrznej oraz polityki wynagrodzeń, informację o powołaniu komitetu do spraw wynagrodzeń, a także informację o spełnianiu przez członków rady nadzorczej i zarządu wymogów dotyczących ich odpowiedzialności (*suitability*). W przypadku tych ujawnień ustawodawca wskazał, że bank prowadzący stronę internetową winien na niej ogłaszać te informacje.

⁴⁵ Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji, t.j. Dz.U. 2017, poz. 1937, ze zm., art. 318, ust. 1.

⁴⁶ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i rady (UE) nr 575/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012, OJ L 176.1.

4. Przejrzystość polskich banków – dostępność informacji finansowych

Chcąc poznać, czy regulacje i praktyka bankowa umożliwiają naukowcom prowadzenie badań, a interesariuszom (m.in. inwestorom, udziałowcom, wierzycielom, klientom) – sprawowanie dyscypliny rynkowej, poddano analizie zakres udostępnianych przez polskie banki raportów i danych finansowych⁴⁷. Analizą objęto wszystkie polskie banki⁴⁸. Badanie przeprowadzono analizując zawartość stron internetowych banków. W pierwszym rzędzie analizowano oświadczenia na temat stosowania *Zasad ładu korporacyjnego*, by sprawdzić, czy banki potwierdzają stosowanie zasad odnoszących się do przejrzystości (a w przypadku odstąpienia od nich – czym to uzasadniają). Następnie sprawdzano, czy dostępny jest raport roczny (tj. sprawozdanie finansowe wraz ze sprawozdaniem z badania oraz sprawozdanie z działalności) lub wybrane jego elementy, bądź choćby wybrane dane finansowe pozwalające ocenić sytuację ekonomiczno-finansową banku. Kolejnymi poszukiwanymi dokumentami były polityka informacyjna oraz raport na temat adekwatności kapitałowej. Jeśli instytucja nie udostępniała raportu na stronie internetowej, a była zobowiązana do jego sporządzenia, kontaktowano się z nią (mejlowo lub telefonicznie), prosząc o udostępnienie dokumentu.

Poniżej prezentowane są wyniki analizy dotyczącej raportów i danych za rok 2016 (publikowanych w roku 2017)⁴⁹.

4.1. Przejrzystość banków komercyjnych i banku państwowego

Z przeprowadzonych analiz wynika, że przejrzystość banków komercyjnych i banku państwowego są relatywnie wysokie, choć dość zróżnicowane. Najwyższy zakres dostępności danych stwierdzono w bankach, które emitują papiery wartościowe notowane na regulowanym rynku (zarówno w bankach komercyjnych, jak i w banku państwowym).

Wszystkie banki komercyjne oraz bank państwowy mają strony internetowe i prezentują na nich swoje **oświadczenia na temat stosowania *Zasad ładu korporacyjnego dla instytucji nadzorowanych*** (żaden nie wskazywał na odstąpienie od stosowania zasad odnoszących się do ujawniania informacji). Ponadto bank państwowy i 30 banków w formie spółki akcyjnej udostępniają na swej witrynie sprawozdanie finansowe za rok 2016. Bankami, które nie udostępniały sprawozdań za 2016 r. były:

- Plus Bank SA – udostępnia jedynie wybrane dane z bilansu na koniec 2016 r. oraz raporty roczne za lata 2011–2013;

⁴⁷ Ocena jakości ujawnień zostanie przedstawiona w odrębnym opracowaniu.

⁴⁸ Listę banków (w formie spółek akcyjnych, państwowych i spółdzielczych) pobierano z zestawień KNF: www.knf.gov.pl/podmioty/Podmioty_sektora_bankowego.

⁴⁹ Dla porównania przedstawiono dane dotyczące wybranych lat wcześniejszych (badanie było przeprowadzane cyklicznie w latach 2011–2017).

- Bank BPH – udostępniał sprawozdania finansowe do 3. kwartału 2016 r. (w listopadzie 2016 r. dokonano podziału banku – obsługuje on wyłącznie klientów spłacających kredyty hipoteczne; w grudniu 2016 r. akcje banku zostały wyłączone z publicznego obrotu);
- HSBC Bank Polska SA – nie udostępniał sprawozdań finansowych;
- RBS BANK (Polska) SA – nie udostępniał sprawozdań finansowych (od 2015 r. bank nie dostarcza usług poza Wielką Brytanią i Irlandią);
- Bank of Tokyo-Mitsubishi UFJ (Polska) SA – w maju 2017 r. został przekształcony w oddział MUFG Bank (Europe) N.V.

Dwie trzecie banków (23) udostępniało pełny raport roczny, tj. pełne **sprawozdanie finansowe oraz sprawozdanie z działalności**. Kolejne dwa banki udostępniały co prawda pełne sprawozdanie, ale nie publikowały sprawozdania z działalności. Co czwarty bank nie udostępniał informacji dodatkowej (czyli wprowadzenia, przedstawiającego m.in. stosowane zasady rachunkowości oraz not umożliwiających lepsze poznanie kondycji ekonomiczno-finansowej banku, w tym jego ryzyka). Spośród banków, które publikowały sprawozdanie, jedynie dwa nie przedstawiły opinii biegłego rewidenta, kolejnych 6 zamieszczało opinię, ale nie udostępniało raportu audytora. Spośród banków, które publikowały aktualne sprawozdanie finansowe, zaledwie jeden ograniczył się do przedstawienia sprawozdania tylko za jeden rok (zgodnie z wymogami uwzględniło ono dane porównawcze za rok poprzedni); pozostałe publikowały dodatkowo także wcześniejsze sprawozdania.

Jak należało się spodziewać, pod względem transparentności najlepiej wypadają banki giełdowe (tj. te, których akcje lub papiery dłużne są notowane na regulowanym rynku). Na nie bowiem nałożone są wyższe wymogi, ale i można ocenić, że starają się one kształtować swój wizerunek jako banków transparentnych⁵⁰.

Każdy bank przedstawił na swej stronie internetowej **politykę informacyjną** odnoszącą się do adekwatności kapitałowej, a wszystkie banki zobowiązane do sporządzania raportów na temat adekwatności kapitałowej publikowały je na swych stronach. W przypadku jednostek zależnych od unijnych instytucji finansowych na stronie dostępne były raporty spółki dominującej, zawierające wymagane dane jednostkowe lub skonsolidowane⁵¹. Na podkreślenie zasługuje, że od dwóch lat mBank Hipoteczny, pomimo że nie ma obowiązku sporządzania własnego raportu (jako jednostka zależna od unijnej jednostki dominującej, nie spełniająca kryteriów banku istotnego), dobrowolnie sporządza i publikuje ten dokument.

Spośród dwudziestu ośmiu banków, które opublikowały na stronie **raport na temat adekwatności kapitałowej** za 2016 rok, cztery podmioty ograniczyły się do publikacji wyłącznie aktualnego raportu (Credit Agricole, Idea Bank, Plus Bank SA

⁵⁰ W szczególności warto wskazać te banki, które od lat uczestniczą w konkursie The Best Annual Report organizowanym przez Instytut Rachunkowości i Podatków pod auspicjami GPW i zyskują wyróżnienia lub nagrody za jakość raportów: mBank, PKO BP, ING Bank Śląski, Bank Poczty, BZ WBK, Pekao SA (<http://www.irip.pl/konkurs-the-best-annual-report>).

⁵¹ Skonsolidowane przez bank, który nie jest ostateczną jednostką dominującą.

i SGB Bank). Dość częstą praktyką jest udostępnianie kilku raportów za lata ubiegłe⁵², przy czym 7 banków oferuje raporty za wszystkie okresy (tj. od 2007 roku). Warto odnotować, że dwa banki publikują także raporty półroczne (BZ WBK od 2016 roku i Pekao od 2017 roku), zaś Bank Gospodarstwa Krajowego udostępnia wybrane kwartalne dane na temat adekwatności kapitałowej. W przypadku banków zrzeszających dostrzegalna jest odmienna polityka informacyjna: Bank Polskiej Spółdzielczości SA udostępnia na swej witrynie raporty na temat adekwatności kapitałowej za lata 2007–2016, natomiast SGB Bank SA – tylko ostatni raport (co więcej, jest to pierwszy raport tego banku, który jest dostępny w Internecie – w poprzednich latach polityka informacyjna zakładała, że raporty te były dostępne wyłącznie w centrali i placówkach banku).

Podsumowując można stwierdzić, że dostępność danych i informacji sprawozdawczych banków komercyjnych jest zróżnicowana, ale ogólnie dość dobra. W niemal wszystkich przypadkach dostępne są zarówno historyczne jak i aktualne dane finansowe; w wielu przypadkach, gdy nie są publikowane pełne sprawozdania finansowe, część danych potrzebnych do podstawowej oceny banku może być zaczerpnięta ze sprawozdania z działalności, opinii lub sprawozdania biegłego rewidenta, czy wreszcie raportu na temat adekwatności kapitałowej.

4.2. Przejrzystość banków spółdzielczych

W roku 2017 spośród 558 funkcjonujących wówczas banków spółdzielczych 97% miało własną witrynę (przy czym w siedmiu przypadkach była to jedynie strona transakcyjna). Sytuacja ta uległa dość znacznej poprawie w ciągu ostatnich lat (jeszcze w roku 2011 odsetek ten nie sięgał nawet 90%).

Jako pozytyw należy odnotować, że w 2017 roku 94% banków mających stronę internetową⁵³ publikowało na niej **oświadczenia dotyczące stosowania Zasad Ładu korporacyjnego dla instytucji nadzorowanych** (podobnie jak w przypadku banków komercyjnych, banki spółdzielcze nie wskazywały na odstępianie od stosowania zasad odnoszących się do ujawniania informacji). Jest to zatem niemal powszechna praktyka. Niestety – wbrew deklaracjom – przejrzystość banków spółdzielczych jest dość niska.

Jako pierwszy aspekt transparentności przeanalizowano dostępność **sprawozdań finansowych** (lub choćby wybranych danych) na stronach internetowych banków. W roku 2017 ok. 57% banków spółdzielczych udostępniało aktualne informacje fi-

⁵² Dostępność dokumentów historycznych jest o tyle ważna, że w przypadku raportów o adekwatności kapitałowej nie są z reguły uwzględniane dane porównawcze (jak to jest wymagane w sprawozdaniach finansowych), a jeśli użytkownik dysponuje danymi wyłącznie za jeden okres sprawozdawczy, ma bardzo ograniczone możliwości dokonania oceny (nie może ocenić tendencji i trendów kształtowania się określonych zjawisk).

⁵³ Jeśli uwzględnić informacyjne strony internetowe (tj. wykluczyć strony wyłącznie transakcyjne) odsetek ten wyniósł 95% banków.

nansowe. Natomiast od aż 39% banków nie można było pozyskać żadnych informacji finansowych. W pozostałych przypadkach (5%) na stronie internetowej widniały jedynie historyczne sprawozdania lub wybrane dane finansowe (niekiedy sprzed wielu lat). Owe 57% może się wydawać odsetkiem dość wysokim, jednak należy zaznaczyć, że w większości przypadków publikowane były jedynie wybrane dane finansowe (15%) lub wybrane elementy sprawozdań⁵⁴, zdarzały się też przypadki publikacji jedynie opinii biegłego rewidenta (lub opinii i sprawozdania z badania) – bez samych sprawozdań. Około 15% banków umieściło na swej stronie internetowej tylko podstawowe sprawozdania finansowe (bez informacji dodatkowej, tak istotnej dla analizy banku). Zaledwie 22 banki (4%) udostępniły pełne sprawozdanie finansowe za 2016 rok, zaś tylko 15 z nich (3% ogółu) do sprawozdania finansowego dołączyło sprawozdanie z działalności⁵⁵.

Należy odnotować, że choć dostępność sprawozdań (lub danych) finansowych o bankach spółdzielczych jest dość niska, to jednak sukcesywnie poprawia się⁵⁶.

W analizie przejrzystości banków spółdzielczych szczególnie dużą uwagę poświęcono **raportom na temat adekwatności kapitałowej**, gdyż są one najlepszym źródłem dla oceny ryzyka i wypłacalności banku. W pierwszych latach badania bardzo niewielki odsetek banków spółdzielczych udostępniał te raporty – na swoich stronach www lub przysyłając je pocztą elektroniczną (za rok 2010 dokument ten został przekazany jedynie przez 11% banków spółdzielczych). Dostępność raportów stopniowo rosła, w 2017 roku było to już 54% BS-ów. Dostępność raportów istotnie wzrosła w latach 2015–2016, co można wiązać z wejściem w życie unijnego rozporządzenia CRR.

W przypadku banków spółdzielczych dość częstą praktyką jest udostępnianie wyłącznie raportu za ostatni rok. Tylko 1/3 banków publikujących raport za 2016 r. pozostawiła na stronie internetowej raporty za okresy wcześniejsze (w poprzednich latach wskaźnik ten był znacznie niższy, np. w roku 2016 – zaledwie 12%). Warto odnotować, że w 2017 roku 16 banków spółdzielczych udostępniało raporty za co najmniej 5 lat; rekordziści udostępniali na stronie 7 lub 8 raportów historycznych⁵⁷. Zdarzają się przypadki, że banki robią krok wstecz w aspekcie transpa-

⁵⁴ Szczególnie rażący jest przypadek literalnego wykonania wymogów prawa bankowego i opublikowanie wyłącznie bilansu banku (lub bilansu wraz z opinią biegłego rewidenta) – w roku 2017 miało to miejsce w 10 bankach.

⁵⁵ Łącznie 42 banki spółdzielcze (8%) opublikowały sprawozdanie z działalności za rok 2017. Szkoda, że ten istotny element komunikacji podmiotu z interesariuszami jest niedoceniany. Jest on szczególnie ważny dla osób, które mają ograniczoną wiedzę w zakresie rachunkowości i analizy finansowej, a także dla osób, które nie znają działalności danego podmiotu.

⁵⁶ Przykładowo, w 2015 roku 43% BSów ujawniało jakieś aktualne dane finansowe, a 54% – żadnych; w ciągu dwóch lat odsetek banków przejrzystych choć w najmniejszym stopniu wzrósł o 13 p.proc., a odsetek banków nie dostarczających żadnych danych spadł o 25 p.proc. Skala zmian jest jeszcze większa, jeśli cofniemy się do roku 2011: wówczas jedynie co piąty bank udostępniał jakiegokolwiek informacje finansowe.

⁵⁷ 7 raportów: BS w Szczekocinach; 8 raportów: BS w Nowym Dworze Mazowieckim, BS w Gliwicach oraz BS w Tarnogrodzie (ten ostatni jednak zaprzestał publikacji raportów w Internecie w 2015 roku; raport za rok 2015 uzyskano od banku drogą mejlową).

rentności i zaprzestają publikacji raportów. Niestety w przypadku kilku banków na stronie umieszczone są wyłącznie raporty historyczne (np. za 2013 rok), co pokazuje dość niskie zainteresowanie tworzeniem wizerunku podmiotu transparentnego, aktualizującego informacje o jego wynikach.

Spośród banków, które nie udostępniły raportu na temat adekwatności kapitałowej za 2016 rok, 16 zamieściło na stronie tylko informacje jakościowe na temat zarządzania ryzykiem, zaś 66 – wyłącznie informacje wymagane art. 111a prawa bankowego⁵⁸.

Dwie trzecie banków spółdzielczych zamieszcza w Internecie **politykę informacyjną w zakresie adekwatności kapitałowej**. Banki, które nie udostępniły raportu na swej witrynie internetowej, wskazywały w polityce informacyjnej, że dokument ten jest dostępny w ich siedzibie, przy czym w niektórych przypadkach można odnieść wrażenie, że bank raczej zniechęca do zapoznania się z raportem⁵⁹.

Ciekawe może być spojrzenie na transparentność różnych grup BS-ów (por. rysunek 1). W roku 2017 oba banki niezrzeszone publikowały na swych stronach internetowych raporty na temat adekwatności kapitałowej, obydwa publikowały też aktualne dane finansowe⁶⁰. W przypadku zrzeszeń wskaźniki przejrzystości są wyższe w bankach zrzeszonych z SGB: 62% z nich udostępniło na stronie internetowej raport na temat adekwatności kapitałowej, a 64% – co najmniej część aktualnych danych finansowych, 5% – pełne sprawozdanie finansowe. Każdy z tych wskaźników był niższy w odniesieniu do banków zrzeszonych z BPS – było to odpowiednio: 46%, 54% i 3%.

Niemal co czwarty bank spółdzielczy nie opublikował w 2017 roku na swej stronie **żadnych aktualnych danych** (ani ze sprawozdań finansowych, ani raportu na temat adekwatności kapitałowej); w przypadku banków zrzeszonych z SGB odsetek ten był znacznie niższy: 12%, podczas gdy w bankach zrzeszonych z BPS wskaźnik banków kompletnie nietransparentnych wyniósł aż 27%. Wart odnotowania jest fakt, że banki zrzeszone zachowują się odmiennie niż banki zrzeszające (Bank SGB dopiero od 2017 roku publikuje w Internecie raport o adekwatności kapitałowej, zaś w raporcie rocznym nie udostępnia informacji dodatkowej; BPS natomiast publikuje pełne raporty, a na stronie internetowej zamieszcza pełną historię raportów o adekwatności) co jest godne naśladowania.

Co zaskakujące, banki spółdzielcze, które emitują obligacje notowane na Catalyst (czyli w największym stopniu mogłyby być poddane prywatnemu monitoringowi)

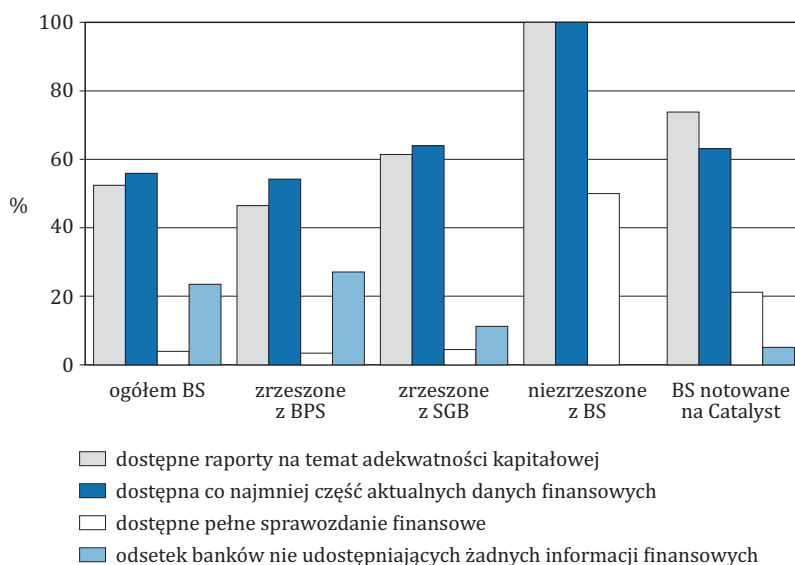
⁵⁸ Szczególnie ciekawy jest przypadek Banku Spółdzielczego w Kamiennej Górze, który zamieszcza na stronie dokument zahasłowany (www.bskamgora.pl/druki/sytuacja_fin/2015/Informacja_dodatkowa_prawo_bankowe.pdf). Można się domyślać, że hasło udostępniane jest członkom banku – to dość istotne dalsze ograniczenie dostępności danych np. osobom dopiero zainteresowanym skorzystaniem z usług banku lub nabyciem udziałów.

⁵⁹ W dość licznych przypadkach po dokumencie należy się zgłosić do prezesa lub głównego księgowego banku. Zdarzało się, że znacząco limitowany był czas, w którym możliwy był wgląd w raport (np. „w dni robocze, w godz. 9–11” lub nawet „w poniedziałki, w godz. 12–14”).

⁶⁰ Krakowski Bank Spółdzielczy zapewnił cały raport roczny, wraz z opinią i raportem biegłego rewidenta, natomiast Bank Spółdzielczy w Brodnicy dał jedynie podstawowe sprawozdania – bez informacji dodatkowej oraz opinię biegłego rewidenta i sprawozdanie z działalności.

nie są wzorem przejrzystości. W odniesieniu do tej grupy można było się spodziewać największej skłonności do ujawniania informacji, to bowiem w ich przypadku występuje największe zainteresowanie danymi pozwalającymi ocenić kondycję ekonomiczno-finansową. Tymczasem raptem 3/4 z nich opublikowało na stronie internetowej raport na temat adekwatności kapitałowej za 2016 rok⁶¹, niespełna 2/3 publikowało na swych stronach aktualne dane ze sprawozdań finansowych, przy czym tylko co piąty udostępnił pełne sprawozdanie finansowe⁶².

Rysunek 1. Odsetek banków spółdzielczych udostępniających na swojej stronie internetowej informacje finansowe za rok 2016

Źródło: opracowanie własne.

Przeprowadzona analiza dowodzi, że banki spółdzielcze w bardzo ograniczonym stopniu oferują swym interesariuszom aktualne informacje o swej kondycji finansowej oraz ponoszonym ryzyku. Co prawda w ciągu badanych lat następowała poprawa, nie zmienia to jednak faktu, że dokonanie pogłębionych analiz finansowych jest możliwe tylko w odniesieniu do bardzo wąskiego grona podmiotów (4% populacji), a aż 24% podmiotów nie udostępnia aktualnych danych. Taka sytuacja nie sprzyja ani sprawowaniu dyscypliny rynkowej, ani prowadzeniu rzetelnych badań naukowych. Brak publikacji raportów lub udostępnianie tylko wybranych lub nie-

⁶¹ To i tak odsetek najwyższy w całym badanym okresie: raport za 2010 rok opublikował zaledwie co czwarty bank z grupy notowanych na Catalyst, zatem proporcje odwróciły się.

⁶² Sprawozdania wszystkich emitentów są dostępne na stronie Catalyst, co mogło przyczynić się do decyzji banków o niepublikowaniu tych dokumentów na własnych stronach internetowych.

aktualnych danych uniemożliwiają lub znacząco utrudniają prywatny monitoring, a w przypadku badań sektorowych rodzą ryzyko zniekształceń wskutek ograniczeń wynikających z selektywności⁶³.

Razi przy tym fakt, że niemal wszystkie banki spółdzielcze spełniają obowiązek publikacji oświadczeń na temat stosowania *Zasad ładu korporacyjnego*, a przy tym sugerują, że respektują zasady związane z ujawnianiem informacji (z przejrzystością dla interesariuszy).

Podsumowanie

Na podstawie analizy przepisów można wskazać, że regulacje w obszarze wymogów informacyjnych dla banków są niespójne, a usunięcie wymogu publikacji sprawozdań w Monitorach (Polskim B i Spółdzielczym B) znacząco utrudniło dostęp do informacji sprawozdawczych banków⁶⁴. Dodatkowo, analiza dostępności sprawozdań finansowych i raportów na temat adekwatności kapitałowej, przeprowadzona wśród banków komercyjnych i spółdzielczych, wskazuje, że bardzo wąska grupa instytucji prowadzi otwartą politykę informacyjną sprzyjającą przejrzystości, co powoduje, że sprawowanie dyscypliny rynkowej w Polsce oraz prowadzenie rzetelnych badań naukowych, nie obarczonych błędem braku danych, są wysoce utrudnione.

Konstatacje te prowadzą do sformułowania następujących postulatów⁶⁵:

- 1) Konieczne jest stałe doskonalenie standardów sprawozdawczości na temat ryzyka i ich popularyzacja w środowisku bankowym. W szczególności warto uwzględnić model raportowania dynamicznego. Wzbogacenie sprawozdawczości o aspekt szeregowy czasowych winno istotnie poprawić jakość analiz kondycji finansowej banków.
- 2) Należy skorygować zapis w prawie bankowym, aby wymagać publikacji sprawozdania finansowego (wraz ze sprawozdaniem z badania), a nie jedynie bilansu; pożądane jest przy tym, by jednoznacznie doprecyzować, że wymogi informacyjne wskazane w art. 111 pb winny być spełnione nie tylko „w miejscu wykonywania czynności, w sposób ogólnie dostępny”, ale także na stronie internetowej banku. Wobec zmian w ustawie o KRS wystarczające wydaje się, aby na stronie banku znalazło się co najmniej odwołanie do zasobów Centralnej Informacji KRS.
- 3) W odniesieniu do zapisu w ustawie o BFG dotyczącego prezentacji aktualnej sytuacji ekonomiczno-finansowej banków, wskazane byłoby określenie minimum

⁶³ Rodzi to ryzyko, że nasza wiedza o sektorze bankowym i zachodzących w nim procesach jest zniekształcona. A jeśli na takiej wypaczonej wiedzy opierane są decyzje (np. o kształcie regulacji, strategiach rynkowych, inwestycjach itd.) wybory owe mogą mieć konsekwencje odmienne od zamierzonych.

⁶⁴ Ułatwienia przyniosą dopiero kolejne okresy, jednak pozostaje luka w dostępie do danych za okres „deregulacji”.

⁶⁵ Realizacja niektórych postulatów wymaga modyfikacji regulacji unijnych.

informacji i sposobu ich prezentacji. Przydatne byłoby opatrzenie informacji liczbowych opisem; ułatwi to skorzystanie z tych informacji przez nieprofesjonalnych interesariuszy banków.

- 4) Niezależnie od określenia w przepisach wymogów informacyjnych, niezbędne jest zdyscyplinowanie banków, by je rzetelnie wypełniały. Jak wskazały przeprowadzone badania, niemal wszystkie banki zapewniają wymagane przez KNF ujawnienia dotyczące ładu korporacyjnego (mimo że wymóg ten nie jest wprowadzony ustawą), co dowodzi, że banki znacznie bardziej liczą się z regresem nadzorcy.
- 5) Pożądane jest, by Ministerstwo Sprawiedliwości zapewniło elektroniczny, bezpłatny dostęp do sprawozdań finansowych składanych w KRS, z uwzględnieniem danych historycznych⁶⁶; pożądane byłoby stworzenie nie tylko repozytorium sprawozdań, ale – co bardziej użyteczne – repozytorium danych (w formie wygodnym do bezpośredniego użycia analitycznego). Alternatywnie NBP powinien udostępniać bazę danych z zakresu wymaganego regulacjami rachunkowości, gromadzonych w sprawozdawczości FINREP.
- 6) Pożądane jest, by Komisja Nadzoru Finansowego zorganizowała repozytorium raportów na temat adekwatności kapitałowej banków albo repozytorium kluczowych danych z tego zakresu, obejmujące wszystkie polskie banki⁶⁷. W odniesieniu do mniejszych banków uzasadniony wydaje się także postulat standaryzacji tego raportu. Alternatywnie NBP powinien udostępniać bazę określonych danych (jedynie z zakresu wymaganego rozporządzeniem CRR), gromadzonych w sprawozdawczości COREP⁶⁸.
- 7) Wszystkie instytucje sieci bezpieczeństwa finansowego, jak również instytucje związane z zapewnieniem jakości informacji i szerzej – jakością rynku kapitałowego (Komisja Nadzoru Audytowego, Polska Izba Biegłych Rewidentów, Biuro Informacji Kredytowej, stowarzyszenia inwestorów itp.) oraz naukowcy – powinni podjąć działania mające na celu zwiększenie świadomości znaczenia przejrzystości banków dla funkcjonowania rynku i stabilności systemu finansowego.

⁶⁶ Ponieważ sprawozdania finansowe były publikowane w Monitorach Polski B do roku 2012, a w Monitorach Spółdzielczych B – do roku 2015, a nowe przepisy weszły w życie w marcu 2018 r., pozostaje nieciągłość dostępu do danych. Pożądane byłoby uwzględnienie w systemie także historycznych sprawozdań (dotyczących okresów, w których zaniechano w Polsce udostępniania ich interesariuszom). Postulat ten jest szczególnie istotny w przypadku banków spółdzielczych, bowiem – jak wskazano – zakres udostępniania przez nie same informacji finansowych jest znacznie ograniczony. To o tyle ważne, że dla wielu analiz kluczowe znaczenie mają dłuższe szeregi czasowe, a udostępnianie danych dopiero od pewnego momentu (np. w tym przypadku za rok 2016 – jako dane porównawcze w sprawozdaniu za 2017 r.) spowoduje, że wymierne korzyści z dostępu ujawnią się dopiero za kilka – kilkanaście lat, gdy zostanie zbudowana odpowiednia baza danych historycznych.

⁶⁷ Z punktu widzenia interesów klientów i kontrahentów zasadne byłoby uwzględnienie w repozytorium także raportów lub danych banków zagranicznych i instytucji kredytowych, które prowadzą swoją działalność w Polsce (jako działalność transgraniczną lub poprzez oddział – vide art. 2 Prawa bankowego).

⁶⁸ Sprawozdanie finansowe banku nie obejmuje wszystkich informacji istotnych dla jego oceny – stąd uzupełnienie regulacji kapitałowych o III filar, czyli wymogi informacyjne z zakresu ryzyka i kapitałów. Nawet zatem szerokie udostępnienie sprawozdań finansowych nie zastąpi posiadania szczegółowych danych z zakresu adekwatności kapitałowej.

wego⁶⁹. Warto też popularyzować dobre praktyki w tym zakresie. Pożądana jest także szersza aktywność KNF i KNA w ocenianiu jakości sprawozdań banków (i publikacja głównych uwag) oraz jakości badania sprawozdań banków przez biegłych rewidentów (warto rozważyć publikację nazw firm audytorskich lub nazwisk biegłych rewidentów dopuszczających się szczególnie istotnych lub powtarzających się błędów lub uchybień).

- 8) Wszystkie instytucje sieci bezpieczeństwa finansowego oraz samorząd bankowy powinni podjąć działania mające na celu zwiększenie świadomości klientów, obligatariuszy, członków banków spółdzielczych i akcjonariuszy banków komercyjnych, w zakresie konieczności sprawdzania kondycji ekonomiczno-finansowej banków. Zagadnienie to jest szczególnie (choć nie wyłącznie) istotne dla deponentów, których wkłady nie są objęte gwarancjami, jak i inwestorów – zwłaszcza w kontekście przepisów o przymusowej restrukturyzacji⁷⁰.

Pomimo kontrowersji związanych z ujawnianiem informacji o bankach, kluczowym argumentem pozostaje fakt, że niepewność powoduje niestabilność finansową⁷¹, a transparentność wzmacnia stabilność finansową⁷². Co szczególnie cenne, w obliczu kryzysu finansowego banki na świecie same dostrzegły znaczenie transparentności i starały się zmniejszyć typową dla tych podmiotów nieprzejrzystość sprawozdań⁷³; na zmniejszenie nieprzejrzystości wpływa też konkurencja między bankami⁷⁴ (są one zmuszone do zwiększania jakości swych sprawozdań, by móc konkurować m.in. o kapitał). Warto, aby i polskie banki – które szczęśliwie globalny kryzys ominął – podążyły tą drogą oraz by zyskały wsparcie instytucji regulujących i nadzorujących rynek finansowy.

⁶⁹ Szeroki przegląd badań nad kosztami i korzyściami większej przejrzystości przedstawiają np.: M. Marcinkowska, *Rocznym raport z działań i wyników przedsiębiorstwa. Współczesne trendy w sprawozdawczości*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2004; D. Jędrzejka, *Rozszerzona sprawozdawczość biznesowa spółek giełdowych*, Wyd. UŁ, Łódź 2016.

⁷⁰ Wiedza na temat przymusowej restrukturyzacji jest bardzo ograniczona i często budowana na nierzetelnych publikacjach prasowych lub internetowych. Znacznie bardziej zasadne wydaje się edukowanie klientów i inwestorów aniżeli wprowadzanie ograniczeń czy zakazów w oferowaniu np. obligacji podporządkowanych inwestorom indywidualnym (prace zmierzające w tym właśnie kierunku, niestety, podejmuje KNF – patrz: *Komunikat KNF w sprawie rekomendacji podwyższenia wartości nominalnej obligacji podporządkowanej do kwoty co najmniej 400 000 zł*, 24.10.2017 r., www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Komunikat_KNF_ws_obligacji_podporz%C4%85dkowanej_24_10_2017_59811.pdf; podobnie, BFG oczekuje, że dłużne instrumenty zaliczane do MREL nie będą kierowane do klientów detalicznych: <https://www.bfg.pl/2017/07/21/metodologia-wyznaczenia-poziomu-mrel-dla-bankow-komercyjnych/>).

⁷¹ Powodem niepewności są między innymi brak lub złej jakości informacje. Szerzej: X. F. Zhang, *Information Uncertainty and Stock Returns*, „The Journal of Finance” 2006, Vol. 61, Issue 1, p. 105–137.

⁷² E.W. Nier, *Bank stability and transparency*, „Journal of Financial Stability” 2005, Vol. 1, Issue 3, s. 342–354; H.F. de Mendonça, D.J.C. Galvão, R.F.V. Loures, *Credit and bank opacity: How to avoid financial crises?*, „Economic Modelling” 2013, Vol. 33, s. 605–612.

⁷³ P. Manganaris, E. Beccalli, P. Dimitropoulos, *Bank transparency and the crisis*, „The British Accounting Review” 2017, Vol. 49, Issue 2, s. 121–137.

⁷⁴ L. Jiang, R. Levine, Ch. Lin, *Competition and Bank Opacity*, „The Review of Financial Studies” 2016, Vol. 29, Issue 7, s. 1911–1942.

Dzięki zwiększeniu dostępności danych finansowych (oraz zapewnieniu ich wysokiej jakości) możliwe będzie ułatwienie funkcjonowania na szerszą skalę dyscypliny rynkowej, jak i wzmocnione będą badania naukowe. Obydwa te czynniki powinny przełożyć się na lepsze poznanie sektora bankowego i znalezienie odpowiedzi na wiele wciąż otwartych pytań.

Streszczenie

Artykuł traktuje o dostępności wiarygodnych danych i informacji finansowych o bankach dla możliwości sprawowania dyscypliny rynkowej oraz prowadzenia rzetelnych badań naukowych nad sektorem bankowym. Syntetycznie scharakteryzowano wymogi informacyjne nakładane na banki oraz zmiany regulacyjne zachodzące w ostatnich latach. Na podstawie przeprowadzonych badań oceniono dostępność sprawozdań finansowych oraz raportów na temat adekwatności kapitałowej prezentowanych przez polskie banki. O ile dostępność ta jest dość dobra w przypadku banków komercyjnych (najlepiej w bankach giełdowych) i banku państwowego, o tyle w przypadku banków spółdzielczych jest bardzo niska (aż co czwarty bank – wbrew regulacjom – nie udostępnia żadnych aktualnych danych o swojej kondycji finansowej). Wnioski z analizy regulacji i stanu faktycznego są podstawą dla sformułowania postulatów, których realizacja powinna przyczynić się do poprawy jakości diagnoz i wzmocnienia dyscypliny rynkowej w stosunku do działalności banków.

Słowa kluczowe: dyscyplina rynkowa, przejrzystość banków, sprawozdawczość finansowa, III filar umowy kapitałowej

Abstract

The article underlines the importance of the availability of reliable financial data and information about banks in order to ensure market discipline and to conduct reliable scientific research on banking sector. Therefore, information requirements and regulatory changes, which have taken place in recent years, have been briefly characterized. The availability of financial reports and reports on Capital Adequacy published by Polish banks have been evaluated on the basis of empirical research. While the data availability is quite good in the case of commercial banks (the best in the case of listed banks] and the State bank, in the case of cooperative banks the data availability is very low (as many as every fourth bank – contrary to the regulations – does not provide any current data on its financial condition]. Conclusions from the analysis of the regulations and from the material status are the basis for formulating proposals, the implementation of which should contribute to the strengthening of market discipline and the quality of scientific research on banks.

Key words: market discipline, banks' transparency, financial statements, Pillar III of capital accord

Bibliografia

Basel Committee in Banking Supervision, *Guidelines. Corporate governance principles for banks*, BIS, July 2015.

Benink H., Wihlborg C., *The New Basel Capital Accord: Making it Effective with Stronger Market Discipline*, „European Financial Management” 2002, Vol. 8, Issue 1.

Bhattacharya K., *How good is the BankScope database? A cross-validation exercise with correction factors for market concentration measures*, BIS Working Papers No. 133, September 2003, www.bis.org/publ/work133.htm.

Bliss R.R., Flannery M.J., *Market Discipline in the Governance of U.S. Bank Holding Companies: Monitoring versus Influencing*, [in:] F.S. Mishkin (ed.), *Prudential Supervision: What Works and What Doesn't*, University of Chicago Press, Chicago 2001.

Bushman R.M., Piotroski J.D., Smith A.J., *What Determines Corporate Transparency?*, „Journal of Accounting Research” 2004, vol. 42, No. 2.

Corvoisier S., Gropp R., *Bank concentration and retail interest rates*, European Central Bank Working Paper No. 72, July 2001, www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp72.pdf?9a66c6493abd792fe1ac0f0b233b1ac3

de Bandt O., Davis E.P., *A cross-country comparison of market structures in European banking*, European Central Bank Working Paper No. 7, September 1999, www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp007.pdf?14e04cc5febe813648551a4836f7ead1

de Mendonça H.F., Galvão D.J.C., Loures R.F.V., *Credit and bank opaqueness: How to avoid financial crises?*, „Economic Modelling” 2013, Vol. 33.

de Ramon S.J.A., Francis W.B., Milonas K., *An overview of the UK banking sector since Basel Accord: insights from a new regulatory database*, Bank of England Staff Working Paper No. 652, March 2017, <https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/working-paper/2017/an-overview-of-the-uk-banking-sector-since-the-basel-accord-insights-from-a-new-regulatory-database.pdf>

Demirgüç-Kunt A., Huizinga H., *Market Discipline and Financial Safety Net Design*, „World Bank Policy Research Working Paper” nr WPS 2183, September 1999.

Dobre Praktyki Spółek Notowanych na GPW 2016, <https://www.gpw.pl/dobre-praktyki>

Dyrektiva Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/59/UE z dn. 15.05.2014 r. ustanawiająca ramy na potrzeby prowadzenia działań naprawczych oraz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji w odniesieniu do instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, Dz. Urz. UE, L 173/190.

Flannery M.J., Kwan S.H., Nimalendran M., *The 2007–2009 financial crisis and bank opaqueness*, „Journal of Financial Intermediation” 2013, Vol. 22, Issue 1.

Fosu S., Ntim C. G., Coffie W., Murinde V., *Bank opacity and risk-taking: Evidence from analysts' forecasts*, „Journal of Financial Stability” 2017, Vol. 33.

FRS Study Group on Disclosure, *Improving Public Disclosure in Banking*, Staff Study 173, Federal Reserve System, March 2000.

Hasan I., Jackowicz K., Kowalewski O., Kozłowski Ł., *Do local banking market structures matter for SME financing and performance? New evidence from an emerging economy*, „Journal of Banking & Finance”, June 2017, Vol. 79.

<http://www.eba.europa.eu/about-us/eba-research-workshops>

<http://www.irip.pl/konkurs-the-best-annual-report>

<http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/statystyka/sprawozdawczosc/form/formularze.html>

<https://cdr.ffiec.gov/public/>

<https://www.federalreserve.gov/datadownload/>

Iwanicz-Drozdowska M., *Metody oceny działalności banku*, Poltext, Warszawa 1999.

Jackowicz K., *Dyscyplina rynkowa w bankowości. Rodzaje i możliwości zastosowania*, Wydawnictwo WSPiZ im. L. Koźmińskiego, Warszawa 2004.

Jackowicz K., Kowalewski O., Kozłowski Ł., *Indeksy dyscypliny rynkowej. Propozycja nowego podejścia do pomiaru siły dyscypliny rynkowej w bankowości*, „Bezpieczny Bank” 2014, nr 3 (56).

Jackowicz K., Kozłowski Ł., *Which came first, the chicken or the egg? Banks and firms on local banking markets*, „Czech Journal of Economics and Finance” 2016, vol. 66, issue 3.

Jackowicz K., *Trzeci filar Nowej Umowy Kapitałowej – prezentacja i ocena*, „Bezpieczny Bank” 2005, nr 3 (28).

Jędrzejka D., *Rozszerzona sprawozdawczość biznesowa spółek giełdowych*, Wyd. UŁ, Łódź 2016.

Jiang L., Levine R., Lin Ch., *Competition and Bank Opacity*, „The Review of Financial Studies” 2016, Vol. 29, Issue 7.

Juszczak S., Balina R., Kowalski O., *Determinanty efektywności banków spółdzielczych w Polsce w latach 2005–2012*, „Zeszyty Naukowe / Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie” 2014, nr 10 (934).

Koetter M., Poghosyan T., *The identification of technology regimes in banking: Implications for the market power-fragility nexus*, „Journal of Banking & Finance” 2009, vol. 33, Issue 8.

Komunikat KNF w sprawie rekomendacji podwyższenia wartości nominalnej obligacji podporządkowanej do kwoty co najmniej 400 000 zł, 24.10.2017 r., https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Komunikat_KNF_ws_obligacji_podporz%C4%85dkowanej_24_10_2017_59811.pdf.

Kopiński A., *Analiza finansowa banku*, PWE, Warszawa 2008.

Kowalski O., Balina R., Różyński J., *Czynniki warunkujące zysk netto banków spółdzielczych*, „Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej” 2013, nr 103.

Kozłowski Ł., *Banki spółdzielcze a deponenci. Empiryczna analiza oddziaływań dyscyplinujących*, Poltext, Warszawa 2016.

Kozłowski Ł., *Cooperative banks, the internet and market discipline*, „Journal of Co-operative Organization and Management” 2016, Vol. 4, issue 2.

- Manganaris P., Beccalli E., Dimitropoulos P., *Bank transparency and the crisis*, „The British Accounting Review” 2017, Vol. 49, Issue 2.
- Marcinkowska M., *Corporate governance w bankach – teoria i praktyka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2014.
- Marcinkowska M., *Ocena działalności instytucji finansowych*, Difin, Warszawa 2007.
- Marcinkowska M., *Rachunkowość a stabilność finansowa*, „Bank i Kredyt” 2012, vol. 43, nr 4, dodatek *Stabilność finansowa od A do Z*.
- Marcinkowska M., *Roczny raport z działań i wyników przedsiębiorstwa. Współczesne trendy w sprawozdawczości*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2004.
- Morgan D.P., *Rating banks: Risk and uncertainty in an opaque industry*, „American Economic Review” 2002, Vol. 92, Issue 4.
- Nier E.W., *Bank stability and transparency*, „Journal of Financial Stability” 2005, Vol. 1, Issue 3.
- Petrella G., Resti A., *Supervisors as information producers: Do stress tests reduce bank opacity?*, „Journal of Banking & Finance” 2013, Vol. 37, Issue 12.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z dn. 26.06.2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych, zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012, OJ L 176.1
- Rozporządzenie Wykonawcze Komisji (UE) 2015/884 z dn. 8.06.2015 r. ustanawiające specyfikacje techniczne i procedury niezbędne dla systemu integracji rejestrów, OJ L 144, 10.6.2015.
- SEC, *Toward Greater Transparency: Modernizing the Securities and Exchange Commission's Disclosure System*, 21st Century Disclosure Initiative: Staff Report, January 2009, <https://www.sec.gov/spotlight/disclosureinitiative/report.pdf>.
- Sowerbutts R., Zimmerman P., *Market Discipline, Public Disclosure and Financial Stability*, [in:] E. Haven, P. Molyneux, J.O.S. Wilson, S. Fedotov, M. Duygun (eds.), *The Handbook of Post Crisis Financial Modeling*, Palgrave Macmillan, London 2016.
- Spargoli F., Upper Ch., *Are banks opaque? Evidence from insider trading*, BIS Working Papers No. 697, February 2018.
- Stephanou C., *Rethinking Market Discipline in Banking. Lessons from the Financial Crisis*, The World Bank Policy Research Working Paper 5227, March 2010.
- Stodolak S., *Można przewidzieć bankructwo firmy i państwa, ale nie banku*, „Obserwator Finansowy”, 11.11.2015, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/bankowosc/mozna-przewidziec-bankructwo-firmy-i-panstwa-ale-nie-banku/?k=debata>
- Szambelańczyk J., Marcinkowska M., *Should the paradigms of the banking theory be redefined based on banking practice? (thoughts on the polarity of opinion concerning the Polish banking sector)*, „e-Finanse” 2016, vol. 12, nr 3.
- Tente S.D., *Bank efficiency estimation. Methodology and the problem of adequation*, Westfälische Wilhelms-Universität Münster, November 2010, <https://d-nb.info/1017849137/34>
- Ustawa z dn. 10.06.2016 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji, t.j. Dz.U. 2017, poz. 1937 ze zm.

Ustawa z dn. 16.09.2011 r. o redukcji niektórych obowiązków obywateli i przedsiębiorców, Dz.U. nr 232, poz. 1378.

Ustawa z dn. 20.08.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym, t.j.: Dz.U. 2017, poz. 700 ze zm.

Ustawa z dn. 29.08.1997 r. Prawo bankowe, t.j.: Dz.U. 2017, poz. 1876.

Zasady ładu korporacyjnego dla instytucji nadzorowanych, Dz. Urz. KNF 2014, poz. 17.

Zhang X. F., *Information Uncertainty and Stock Returns*, „The Journal of Finance” 2006, Vol. 61, Issue 1.